

Posudek oponenta diplomové práce

Název práce: Rola porozumenia v latinskom rečníckom umení
Autor: Bc. Richard Golian
Vedoucí práce: prof. Mgr. Lucie Doležalová, M.A., Ph.D.

Předložená diplomová práce přichází se zajímavým, neotřelým a zároveň obtížně uchopitelným tématem. Autor se v ní snaží analyzovat, jakým způsobem rozuměli ve svých dílech vybraní latinští řečníci (Quintilianus, Cicero a autor *Rhetorica ad Herennium*) pojmu „rozumění“: jak s ním pracovali a jakými způsoby jej v různých kontextech (při výuce, při řečnickém výkonu apod.) zohledňovali. Snaží se při tom využít perspektivu tzv. fundamentální ontologie M. Heideggera z jeho díla *Bytí a čas*.

Na práci je nutno ocenit především práci s latinským originálem spisu *Rhetorica ad Herennium*, jejíž pasáže autor (dle vlastních slov sám s přihlédnutím k anglickému a španělskému překladu) převáděl do slovenštiny. Uznání si rovněž zaslouží volba tématu. Bohužel se ale dle mého soudu ukázalo, že si autor vzal příliš velké sousto: celková výpověď předloženého textu je ve výsledku rozpačitá.

V části 1.1 se autor nejprve zaměřuje na slovo *intellectus* a uvádí pasáže, v nichž se toto slovo vyskytuje. Tato část ale končí přiznáním, že vlastně nejde (ani u samotných řečníků nešlo) o zavedený pojem. Následují epizodické exkurzy do Platónova dialogu *Kratylos* a Aristotelova *Peri hermeneias* (část 1.2), po nich přichází na řadu *Bytí a čas* M. Heideggera. Autor cituje několik pasáží z různých částí díla: z analýzy „světskosti“ (§15) či rozumění a výkladu (§32). Druhá část postupně tematizuje „porozumění řečníků“ neboli to, jak sami řečníci pohlíželi na vznik řečnického umění, resp. praxe, výuku řečnictví, „dílo řečníka“, vztah řečnictví a filosofie (resp. dialektiky) či práci s textem. Část třetí se věnuje „porozumění posluchače“, v níž se konečně rýsuje jasnější vztah mezi Heideggerovou perspektivou a řečnictvím, zejména proto, že autor pracuje s pasážemi, v nichž sám Heidegger odkazuje na Aristotelovu *Rétoriku* (zejm. §29). V části 3.2 pak autor probírá „porozumění důkazem“ a ukazuje, že řečníci se u soudu snažili předložit posluchačům mj. to, jak sám obviněný svému činu rozuměl (či rozumět mohl). Část 3.3 se zabývá porozuměním textu, resp. právní hermeneutice. V části 3.4 pak autor shrnuje postoj řečníků k otázce, zda má být samotné řečnické umění v projevu řečníka patrné či nikoli. A opět se ukazuje, že odpověď na tuto otázku musí brát v potaz očekávání („porozumění“) posluchačů: zda si jejich důvěru získá řeč (zdánlivě) nepřipravená, nebo naopak promluva rétoricky vybroušená. Uzavírá, že k umění římských řečníků patřilo „skrývání umenia, aby poslucháč neporozumel řečníkovmu porozumeniu“ (s. 43).

Jak je možná patrné i z tohoto krátkého shrnutí, celá práce se sice zabývá „rozuměním“, ale – jak se zdá – ve vztahu k příliš mnoha různým věcem. Slovo „rozumění“ nemá v textu žádný jasně daný význam: autor se nejprve pokouší jej fixovat terminologicky (část 1.1), pak se obrací k Heideggerovi, jehož ovšem využívá spíše ornamentálně: vlastní Heideggerova perspektiva směřující k fundamentálně-ontologické analýze pobytu (*Dasein*) zde prakticky není využita. Autorovi se tak nepodařilo smysluplně a přesvědčivě propojit Heideggerovy analýzy se zkoumanými texty. Pasáže citující *Bytí a čas* k autorovým vlastním interpretacím latinských řečníků nic nového ani podstatného nepřidávají. Kdyby z práce zmizely, její obsahová výpověď by se příliš nezměnila.

Námítky a otázky:

- Co přesně autor práce míní slovem „rozumění“?
- Není jasné, jak a proč autor interpretuje latinské *res* (část 1.2) právě ve vztahu k Platónovi a Aristotelovi, resp. proč jsou zde vůbec tyto autoři zmiňováni. Co přesně tedy dle autora značí latinské *res* u probíraných řečníků?
- Pasážím z Heideggerova *Bytí a času* v části 1.3 chybí jasnější zasazení do kontextu, takže bohužel vyznívají velmi ploše až banálně. Není také jasné, proč by např. právě analýzy světskosti (tj. to, jak běžně a každodenně rozumíme věcem) měly osvětlit témata související s řečnictvím. Podobně na s. 31 není vůbec třeba zabývat se Heideggerovým pojmem „naladění“, vystačíme úplně s běžnými pojmy typu „nálada“. Mohl by autor objasnit, jak se liší Heideggerův pojem „naladění“ od běžně chápaných „emocí“ či „nálady“, o nichž zmínění řečníci mluví?
- Je (řečnická) „praxe“ totéž co (řečnické) „umění“ (srov. s. 16)? Co je vůbec podle probíraných autorů úkolem řečnického umění? Zastávají totéž stanovisko, nebo se nějak různí?

Celá část 2.1 („Porozumenie spojené so vznikom rečníckeho umenia“), v níž autor zmiňuje Ciceronovu představu o řečnictví jako umění, které umožnilo vznik měst a celkově kultivovalo člověka (s. 15–17), není příliš jasná. Autor prezentuje zde uvedené náhledy na vznik řečnictví jako příklad toho, jak řečníci sami rozuměli „vzniku řečnického umění“. Na základě čeho ale předpokládá, že tyto texty jsou odrazem *jejich rozumění*? Neměli bychom tyto jejich formulace o původu umění chápat spíše jako účelové „mýty“, jako součást vlastního rétorického výkonu, tj. snahu vychválit rétoriku, prezentovat ji jako umění, které dělá z divocha člověka, které je základem civilizovaného života apod.? Je vůbec možné odkrýt v textech řečníků jejich vlastní rozumění nějaké věci a odlišit jej od rozumění, které předpokládali u svých posluchačů (či čtenářů) a kterým svou řeč přizpůsobovali?

- Autor odkazuje na řecké autory (filosofy i řečníky) a zmiňuje jejich perspektivu. Je škoda, že tomuto tématu nebylo dáno více prostoru. Mohl by autor alespoň lépe vysvětlit, co je „dlhoveké trenie medzi filozofickou dialektikou a rečníckym umením“ (s. 23), jaké má historické pozadí (resp. jaké porozumění zde přichází ke slovu)? A co přesně jsou „dva prístupy k pravde, na jednej strane pravda absolútna, prísne držanie sa veci, ktorá má pevnú súčnosť, na druhej strane pravdepodobnosť v súlade s predbežnou mienkou poslucháča“?
- Jak souvisejí Kallikleovy promluvy z Platónova dialogu *Gorgias* s postoji spisu *Rhetorica ad Herennium* citovanými na s. 24? Dané pasáže jsou totiž mimo jiné zajímavé právě tím, že nevyslovují žádný argument, ale jen vlastní postoj (=pohrdání) autora (spisu *AdHer*). Do jakého kontextu tento autor promlouvá? Jaké rozumění na straně posluchačů předpokládá?
- Na s. 25 autor naznačuje, že se Quintilián vymezuje proti amorálnímu užívání řečnictví a odvolává se na předobraz Sókrata z Platónovy *Apologie* („Rečník ...nemá prehovoriť, ale hovoriť dobre.“). O pár stran níže nicméně čteme citaci téhož autora tvrdící, že kde „je nutné působit na mysl soudců násilím a odvést jejich myšlení od pozorování pravdy, tam nastupuje vlastní činnost řečnickova“ (s. 30–31). Jak si máme tento očividný rozpor vykládat? Jakou pozici tedy Quintilián zastává v otázce, jaké má být „dílo řečníka“?
- Na s. 26 autor píše: „Fenomenologicky vzato by sme to však nenazvali dielom ako práve prebiehajúcim významovým celkom, ktorý ide pri využívaní náčinia do popredia. To, že rečník má hovoriť dobre, skôr rozširuje možnosti, aké konkrétne dielo do rečníckeho umenia mohlo spadat.“ Co přesně se zde míní obratem „fenomenologicky vzato“? Co chce autor touto pasáží říci?
- Na s. 29 čteme: „Pričom si [Heidegger] všimal prácu s citmi v Aristotelovej *Rétorike*, ktorá obsahuje bohaté poznatky o tom, z čoho city vznikajú a ako menia poslucháčov pohľad na vec.“ Heidegger jasně odmítá chápat Aristotelovu *Rétoriku* „tradičně“ jako zdroj poznatků pro řečnické umění (tj. jako „vědní obor“), ale právě jako „první systematickou hermeneutiku každodennosti našeho 'bytí spolu'“¹. Pasáže o „naladění“ a emocích (např. strachu) by se dobře obešly i bez Heideggera: jeho fundamentálně-ontologická perspektiva zde nijak nepřichází ke slovu, místo toho autor vede výklad na běžné rovině rozumění, na níž se pohybují i samotní řečníci, když např. říkají, že emoce posluchačů ovlivňují to, jak se jim věci jeví, a že tedy řečník může vyvoláváním různých emocí v posluchačích ovlivňovat, jak se jim věci ukazují.
- V práci jsou dílčí formální nedostatky při odkazování na Aristotelovy texty: autor neuvádí čísla řádků, jen celé stánky Bekkerova vydání (např. pozn. 130 na s. 25).
- Zvláště působí i práce se sekundární literaturou: mezi sekundárními zdroji je např. uveden článek autora E. K. Bajram, z něhož si ovšem autor vzal pouze „primární“ citaci stoika Cata (s. 11). Některé zdroje uvedené v seznamu literatury nejsou v textu využity (resp. zmíněny) vůbec (Howell, Enos, Dominik).
- Text je na diplomní práci nezvykle krátký (44 stran), navíc zhruba 35–40% tvoří dlouhé (většinou bilingvní) citace.

Celkové hodnocení. Předložená práce by mohla být slušnou bakalářskou esejí, jako diplomová práce je však dle mého soudu na hranici přijatelnosti. Vzhledem k uvedeným výtkám navrhuji výchozí hodnocení pro obhajobu „dobře“.

Mgr. Stanislav Synek, Ph.D.

¹M. Heidegger, *Bytí a čas*, Praha, Oikúmené 1996, §29, s. 165 [s. 138 v původním vydání *SuZ*].